

«СІМЕЙНІ ОБСТАВИНИ» ЯК ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ЧИ ВИРІШИВ ОНОВЛЕНИЙ НОРМАТИВНО ЗАКРІПЛЕНИЙ ПЕРЕЛІК ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ?

“FAMILY CIRCUMSTANCES” AS GROUNDS FOR DISMISSAL FROM MILITARY SERVICE IN UKRAINE DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW: HAS THE UPDATED LIST OF GROUNDS SOLVED THE PROBLEMS OF LAW ENFORCEMENT?

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор,
член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України,
декан юридичного факультету
Запорізький національний університет

Євтушенко Д.С., д. філос. у галузі права (PhD),
старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет

Актуальність. В умовах протидії повномасштабній зовнішній збройній агресії проти України роль і значення військової служби як різновиду публічної служби важко переоцінити, оскільки від її ефективності, результативності залежать суверенітет, незалежність, цілісність нашої держави, існування її як самостійного суб'єкта міжнародного права. Водночас цілком логічно розуміти важливість й «людського фактору» для функціонування військової служби, появу (існування) пов'язаних із ним факторів (підстав), які можуть впливати на ефективність останньої. І у цьому контексті актуалізується проблематика «балансу» військової служби і людського фактору, публічного інтересу і приватного інтересу навіть в умовах певної пріоритетизації першого у період дії правового режиму воєнного стану у державі. Приватний інтерес особи (військовослужбовця) пов'язаний, в т.ч. й із сімейними обставинами, а за таких умов важливо не тільки врахувати такі обставини, але й нормативно закріпити засади відносин військової служби, які б дозволяли забезпечити захист публічних інтересів і водночас забезпечили б своєчасне реагування на появу «сімейних обставин» як акцент на прояв приватного інтересу особи. «Базовий» законодавчий акт (Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу») закріпив перелік таких обставин, запропонувавши назву – «сімейні обставини та інші поважні причини», як підстав для можливого звільнення з військової служби, в т.ч. й у період дії правового режиму воєнного стану, проте реалії останнього обумовлюють потребу «корегування» такого переліку задля забезпечення релевантності його вимогам часу. Як наслідок, Законом України від 11 квітня 2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» перелік таких підстав дещо модифіковано. Щоправда, не зважаючи на це, в експертному середовищі стосовно «якості» оновленої нормативної моделі переліку сімейних обставин як підстав для звільнення з військової служби точаться дискусії, що й обумовлює формулювання **мети цієї роботи**. Остання полягає у тому, щоб проаналізувати оновлений унормований перелік сімейних обставин як підстав для звільнення з військової служби у розрізі «якості» такого унормування, наявності «прихованих ризиків» для правозастосування. Реалізація такої мети є важливою з огляду на те, що саме «дефекти якості» законодавства й зумовлюють різноманітність тлумачення нормативно-правових положень, а отже й урізноманітнення практики правозастосування, в т.ч. й із «загрозами» як для публічних, так і для приватних інтересів, а також для їх «балансу». **Об'єктом роботи** є суспільні відносини, які виникають під час звільнення з військової служби у період дії правового режиму воєнного стану. **Предметом роботи** є унормований перелік сімейних обставин як підстав для звільнення з військової служби у період дії правового режиму воєнного стану в Україні у розрізі наявності/ відсутності «прихованих ризиків» для правозастосування. **Методологічне підґрунтя** для написання роботи сформували як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового дослідження. Серед таких варто відзначити: аналіз, синтез, порівняльно-правовий, спеціально-юридичний, логічний, класифікаційний, моделювання, експертних оцінок тощо. **Результати.** Оновлену нормативну модель, яка фіксує перелік сімейних обставин та інших поважних причин як підстав для звільнення з військової служби в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, варто розглядати як таку, що, беззаперечно, є за змістом і за формою досконалішою у порівнянні із попереднім аналогом. Разом із тим, вважати її досконалою, на жаль, неможна, з огляду на ті «ризики», які все ж таки збереглися і які слугують підставами для виникнення проблем у правозастосуванні, негативно впливають як на публічний інтерес (військову службу), так і на приватний інтерес (інтереси військовослужбовців та членів їх сімей) і на забезпечення балансу між ними, що істотно актуалізується в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Ключові слова: військова служба, підстави для звільнення, сімейні обставини, законодавство, військовослужбовці, правозастосування, ризики, загрози.

Relevance. In the context of countering a full-scale external armed aggression against Ukraine, the role and importance of military service as a type of public service cannot be overestimated, since the sovereignty, independence and integrity of our State, its existence as an independent subject of international law depend on its efficiency and effectiveness. At the same time, it is quite logical to understand the importance of the "human factor" for the functioning of the military service, the emergence (existence) of related factors (grounds) that may affect the effectiveness of the latter. And in this context, the issue of "balance" between military service and the human factor, public interest and private interest is becoming relevant, even in the context of certain prioritisation of the former during the period of martial law in the State. The private interest of a person (a serviceman) is related, inter alia, to family circumstances, and in such circumstances it is important not only to take such circumstances into account, but also to enshrine in law the principles of military service relations which would allow for the protection of public interests and at the same time ensure a timely response to the emergence of "family circumstances" as an emphasis on the manifestation of a person's private interest. The "basic" legislative act (the Law of Ukraine "On Military Duty and Military Service") enshrined the list of such circumstances, proposing the name "family circumstances and other valid reasons" as grounds for possible discharge from military service, including during the period of martial law, but the realities of the latter necessitate "adjusting" such a list to ensure its relevance to the requirements of the times. As a result, the Law of Ukraine of 11 April 2024 "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Certain Issues of Military Service, Mobilisation and Military Registration" slightly modified the list of such grounds. However, despite this, there are still discussions in the expert community about the "quality" of the updated regulatory model of the list of family circumstances as grounds for discharge from military service, which leads to the formulation of **the purpose of this paper**. The latter is to analyse the updated regulated list of family circumstances as grounds for discharge from military service in terms of the "quality" of such regulation and the presence of "hidden

risks" for law enforcement. The realisation of this goal is important given that it is precisely the "quality defects" of legislation which cause the diversity of interpretation of regulatory provisions and, consequently, the diversity of law enforcement practice, including those with "threats" to both public and private interests, and their "balance". **The object** of the study is the social relations arising upon discharge from military service during the period of martial law. **The subject** matter of the work is a regulated list of family circumstances as grounds for discharge from military service during the period of martial law in Ukraine in terms of the presence/absence of "hidden risks" for law enforcement. **The methodological basis** for this work was formed by both general scientific and special research methods. Among them are: analysis, synthesis, comparative legal, special legal, logical, classification, modelling, expert assessment, etc. **Results.** The updated regulatory model, which fixes the list of family circumstances and other valid reasons as grounds for discharge from military service under the legal regime of martial law in Ukraine, should be considered as one that is undoubtedly more perfect in content and form than its previous analogue. At the same time, unfortunately, it cannot be considered perfect, given the "risks" that have nevertheless remained and which serve as grounds for problems in law enforcement, negatively affect both the public interest (military service) and the private interest (interests of servicemen and their families) and the balance between them, which is significantly relevant in the context of the legal regime of martial law in Ukraine.

Key words: military service, grounds for dismissal, family circumstances, legislation, military personnel, law enforcement, risks, threats.

Вступ. Актуальність. В умовах протидії повномасштабній зовнішній збройній агресії проти України роль і значення військової служби як різновиду публічної служби важко переоцінити, оскільки від її ефективності, результативності залежать суверенітет, незалежність, цілісність нашої держави, існування її як самостійного суб'єкта міжнародного права. Водночас цілком логічно розуміти важливість й «людського фактору» для функціонування військової служби, появу (існування) пов'язаних із ним факторів (підстав), які можуть впливати на ефективність останньої. І у цьому контексті актуалізується проблематика «балансу» військової служби і людського фактору, публічного інтересу і приватного інтересу навіть в умовах певної пріоритетизації першого у період дії правового режиму воєнного стану у державі. Приватний інтерес особи (військовослужбовця) пов'язаний, в т.ч. й із сімейними обставинами, а за таких умов важливо не тільки врахувати такі обставини, але й нормативно закріпити засади відносин військової служби, які б дозволяли забезпечити захист публічних інтересів і водночас забезпечили б своєчасне реагування на появу «сімейних обставин» як акцент на прояв приватного інтересу особи. «Базовий» законодавчий акт (Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу») закріпив перелік таких обставин, запропонувавши назву – «сімейні обставини та інші поважні причини», як підстав для можливого звільнення з військової служби, в т.ч. й у період дії правового режиму воєнного стану, проте реалії останнього обумовлюють потребу «корегування» такого переліку задля забезпечення релевантності його вимогам часу. Як наслідок, Законом України від 11 квітня 2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» перелік таких підстав дещо модифіковано. Щоправда, не зважаючи на це, в експертному середовищі стосовно «якості» оновленої нормативної моделі переліку сімейних обставин як підстав для звільнення з військової служби точаться дискусії, що й обумовлює формулювання **мети цієї роботи**. Остання полягає у тому, щоб проаналізувати оновлений унормований перелік сімейних обставин як підстав для звільнення з військової служби у розрізі «якості» такого унормування, наявності «прихованих ризиків» для правозастосування. Реалізація такої мети є важливою з огляду на те, що саме «дефекти якості» законодавства й зумовлюють різноваріативність тлумачення нормативно-правових положень, а отже й урізноманітнення практики правозастосування, в т.ч. й із «загрозами» як для публічних, так і для приватних інтересів, а також для їх «балансу». **Об'єктом роботи** є суспільні відносини, які виникають під час звільнення з військової служби у період дії правового режиму воєнного стану. **Предметом роботи** є унормований перелік сімейних обставин як підстав для звільнення з військової служби у період дії правового режиму воєнного стану в Україні у розрізі наявності/відсутності «прихованих ризиків» для правозастосування. **Методологічне підґрунтя** для написання роботи сформулювали як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового дослідження. Серед таких варто відзначити: аналіз, син-

тез, порівняльно-правовий, спеціально-юридичний, логічний, класифікаційний, моделювання, експертних оцінок того. **Ступінь дослідження відповідної проблематики** варто безпосередньо розглядати в аспекті відсутності комплексних спеціалізованих тематичних робіт, які безпосередньо були б присвячені питанням сімейних обставин як підстав для звільнення з військової служби в умовах дії правового режиму воєнного стану. В наявності або ж питанням військового права, військової служби як різновиду публічної служби, із побіжним аналізом питань звільнення (наприклад, роботи В. Пашинського, С. Федчишина, В. Настюка, В. Шаповала, В. Гарашука, І. Мацелюх, А. Берлача тощо), або ж в наявності роботи юристів-практиків, які висвітлюють проблеми правозастосування у сфері військової служби, в т.ч. й стосовно звільнення за сімейними обставинами, однак із різним ступенем актуальності того законодавчого підґрунтя, яке було чинним на момент написання відповідних (переважно публіцистичних) робіт (наприклад, роботи О.Марченка, І.Тодорович, В. Поліщука тощо). Саме «прогалина» у науковому базисі для сучасної вітчизняної нормотворчої тематичної діяльності, із акцентом на запити правозастосування, й істотно актуалізує відповідне дослідження.

І. «Сімейні обставини» як підстава для звільнення з військової служби в період дії правового режиму воєнного стану в Україні: загальна характеристика унормованого переліку.

У «базовому» законодавчому акті про військову службу серед підстав для звільнення закріплено й перелік «сімейних обставин» із досить узагальненою назвою «сімейні обставини та інші поважні причини» (ч. 12 ст. 26 Закону), які представлені у трьох варіаціях, залежно від того, в яких умовах відбувається їх застосування, однією із яких є ті, що «... діють у період правового режиму воєнного стану» (п. 3 ч. 12 ст. 26 Закону). Аналіз цих обставин дозволяє умовно розподілити їх на декілька груп (блоків), залежно від того, які відносини (модель відносин) слугують підставою для появи підстав для звільнення військовослужбовця з військової служби у період дії правового режиму воєнного стану. Таких відносин (моделей відносин) може бути чимало, саме тому для їх позначення законодавець і використав узагальнену назву – «сімейні обставини та інші поважні причини», припускаючи, що підстави для звільнення можуть бути пов'язані із відносинами за участю різних членів сім'ї, членів сім'ї різного ступеню спорідненості, різними обставинами їх життя тощо.

Оновлена нормативна модель переліку сімейних обставин та інших поважних причин, які, як свідчить їх аналіз, пов'язані із сімейними відносинами, дозволяє вести мову про існування:

1) так званих «жіночих відносин», «жіночих норм», які передбачають акцент уваги на правовому статусі військовослужбовець-жінок, а отже і підстав для звільнення з військової служби саме військовослужбовець-жінок. Такими підставами є: а) вагітність військовослужбовиці-жінки; б) перебування військовослужбовиці-жінки у відпустці по догляду за дитиною. Законодавець уточнює навіть терміни, впродовж яких жінка може перебувати у відпустці

і це може слугувати підставою для звільнення її з військової служби, а саме: «... у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трьохрічного віку, а також якщо дитина потребує домашнього догляду тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку» [1]; в) наявність дитини (дітей) у віці до 18 років, у випадку, коли обоє із подружжя проходять військову службу (п. 3 ч. 12 ст. 26 Закону). Законодавець чітко визначив, що ці положення зорієнтовані саме на військовослужбовців-жінок, визначивши їх «... військовослужбовці-жінки», «... дружина», із акцентом на те, що такі адресати «мають дитину» у розумінні впровадження моделі «жінка-мати» у розрізі «сімейних обставин».

2) так званих «дитячих відносин», «дитячих норм», коли законодавець виокремлює підстави для можливого звільнення з військової служби особи за наявності дитини й потреби виконання унормованих обов'язків щодо виховання, утримання її. На відміну від достатньо визначених змістовно нормативних положень попереднього блоку (орієнтованих на військовослужбовців-жінок, із вказівкою на певні факти, які мають бути в наявності, шоправда, неодноразово зазначалося, що законодавець, визначаючи вагітність як підставу для звільнення з військової служби, не конкретизує період її [2]), ця група положень є достатньо великою кількісно і дещо різноманітною за видовим проявом, передбачає різні варіації відносин за участю дитини (наприклад, відносно віку дитини, стану її здоров'я, кількості дітей тощо). До таких підстав варто віднести: 2.1.) відносини за участю дитини (дітей) у віці до 18 років: а) «... перебування на утриманні ... трьох і більше дітей віком до 18 років, крім тих, які мають заборгованість із сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму платежів за три місяці» [1]; б) «... наявність дитини (дітей) віком до 18 років, якщо другий з батьків такої дитини (дітей) помер, позбавлений батьківських прав, визнаний зниклим безвісти або безвісно відсутнім, оголошений померлим, відбуває покарання у місцях позбавлення волі, а також коли особа самостійно виховує та утримує дитину за рішенням суду або запис про батька такої дитини в Книзі реєстрації народжень здійснений на підставі частини першої ст. 135 СК України» [1]; в) «... усиновлення, опіка, піклування, виконання обов'язків прийомних батьків, батьків-вихователів, патронатних вихователів стосовно дитини віком до 18 років» [1]; г) «... виховання ... дитини з інвалідністю віком до 18 років, у разі відсутності інших осіб, які зобов'язані її виховувати» [1], а також 2.2.) відносини за участю повнолітньої дитини (дітей): а) «... утримання ... повнолітньої дитини, яка є особою з інвалідністю I чи II групи»; б) виховання дитини, хворої на тяжкі захворювання, перелік яких законодавець наводить, що» ... підтверджується документом, виданим лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я ... але якій не встановлено інвалідність, за умови що такі особи не мають інших працездатних осіб, зобов'язаних відповідно до закону їх утримувати» [1]. Законодавець не уточнює вік дитини, що дозволяє зробити припущення, що мова йде про повнолітню дитину. Як бачимо, ці підстави законодавець «прив'язує» до певних фактів, умов, обставин (наприклад, віку дитини («у віці до 18 років»), «повнолітня дитина»), стану її здоров'я (наприклад, «... особа з інвалідністю», «особа, що хворіє» тощо), підстави для виникнення відносин із дитиною (як-то: усиновлення, опіка, піклування тощо), проте стійкою є тенденція стосовно безальтернативності «зв'язку» (відсутність інших осіб, спроможних це зробити) військовослужбовця із дитиною стосовно виконання обов'язків щодо її виховання, утримання.

3) так званих «інших сімейних відносин», «інших сімейних норм» (за участю подружжя, батьків, інших членів сім'ї), із деталізацією їх змісту залежно від ступеню спорідненості. До таких варто віднести: 3.1.) від-

носини за участю подружжя, які й формують підстави для можливого звільнення з військової служби, а саме: «... необхідність здійснювати постійний догляд за дружиною (чоловіком) з числа осіб з інвалідністю I чи II групи», «... необхідність здійснювати догляд за дружиною (чоловіком) з числа осіб з інвалідністю III групи ...», із вказівкою на те, що має бути в наявності не тільки інвалідність у члена подружжя, а й потреба у догляді (постійному догляді) на ним; 3.2) відносини за участю батьків, а саме: «... необхідність здійснювати постійний догляд за одним із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка), який є особою з інвалідністю I чи II групи, за умови відсутності інших членів сім'ї першого чи другого ступеня споріднення такої особи або якщо інші члени сім'ї першого чи другого ступеня споріднення самі потребують постійного догляду за висновком медико-соціальної експертної комісії чи лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я» [1]. 3.3) відносини за участю членів сім'ї другого ступеня споріднення, у разі: потреби здійснення стосовно них постійного догляду; наявності у таких осіб статусу особи з інвалідністю I або II групи; відсутності у таких осіб інших членів сім'ї першого та другого ступенів споріднення такої особи або якщо інші члени сім'ї першого та другого ступенів споріднення самі потребують постійного догляду. 3.4) відносини за «пасивної участі» близьких родичів (і законодавець закріплює їх перелік «... чоловік, дружина, син, донька, батько, мати або рідний (повнорідний) брат чи сестра»), оскільки підстава для звільнення з військової служби у таких випадках безпосередньо пов'язана із фактом «... загибелі таких осіб або ж визнання їх такими, що пропали безвісти під час безпосередньої участі у антитерористичній операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану» [1], або ж яким «... посмертно присвоєно звання Герой України за громадянську мужність, патріотизм, героїчне відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, самовіддане служіння Українському народові, виявлені під час Революції Гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року)» [1]. Саме тому їх участь у таких відносинах варто вважати «пасивною», що жодним чином не знецінює важливість їх дій. І, нарешті, варто також вести мову про: 3.5) відносини за участю будь-яких членів сім'ї (теж уточнення ступеня спорідненості), а саме: «... у зв'язку з необхідністю здійснення опіки над особою, визнаною судом недієздатною, за умови що за такою особою не здійснюється піклування (опіка) іншими особами» [1]. Хоча законодавець і не уточнює саме у цій нормі коло осіб, відносини з якими можуть зумовити появу підстав для звільнення з військової служби, проте це питання вирішується завдяки застосуванню норм по аналогії, оскільки питання встановлення опіки над особою, визнаною судом недієздатною, регламентується нормами цивільного та цивільного процесуального законодавства, що усуває підстави для різнотлумачення саме цих нормативно-правових положень. Саме включення до переліку підстав для можливого звільнення з військової служби у період дії правового режиму воєнного стану останнього положення й пояснює позицію законодавця стосовно використання для позначення всього переліку відповідних підстав словосполучення «... сімейні обставини та інші поважні причини», що забезпечує їх кореляцію із положеннями сімейного законодавства стосовно визначення «сім'я», «члени сім'ї» й водночас охоплює інші можливі відносини, пов'язані із опікою над особами.

II. «Виховані ризики» нормативної моделі «сімейних обставин та інших поважних причин» як підстав для звільнення з військової служби у період дії право-

вого режиму воєнного стану в Україні. Оразу ж варто стверджувати, що модель, запропонована у Законі України від 11 квітня 2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», істотно відрізняється від раніше чинної, при цьому модифікації були піддані майже всі підстави та їх формулювання, щоправда, із різним ступенем кардинальності зміни. Від мінімальної (наприклад, звільнення військовослужбовців-жінок у випадку їх вагітності) й аж до кардинального оновлення (наприклад, «... військовослужбовці, які є усиновлювачами, на утриманні яких перебуває (перебувають) дитина (діти), яка (які) до моменту усиновлення була (були) дитиною-сиротою (дітьми-сиротами) або дитиною (дітьми), позбавленою (позбавленими) батьківського піклування, віком до 18 років, опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями, патронатними вихователями, на утриманні яких перебуває дитина-сирота (діти-сироти) або дитина (діти), позбавлена (позбавлені) батьківського піклування, віком до 18 років» [1]. Беззаперечно, відповідні зміни відбулися із урахуванням тих запитів, які обумовлюють вимоги часу, запити правозастосування, з метою усунення підстав для різноваріативності тлумачення нормативно-правових положень та формування різноманітної практики застосування останніх, створення «загроз» як для публічних, так і для приватних інтересів. Так, наприклад, у раніше чинній редакції підставою для звільнення з військової служби було передбачено «... наявність дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю та/або одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи», що слугувало передумовою для порушення питання – чи поширюється уточнення стосовно групи інвалідності (а саме «інвалідність I чи II групи») лише стосовно одного із батьків, чи також поширюється і на дружину (чоловіка)? Як наслідок, прийняття ряду судових рішень (наприклад, постанови 6ААС від 28.09.2023 у справі № 620/4420/23, від 23.10.2023 у справі № 580/4373/23, 5ААС від 13.09.2023 у справі № 420/6276/23, 8ААС від 24.11.2023 у справі № 140/12873/23 тощо), із формулюванням «... у разі наявності дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю, незалежно від групи інвалідності, при цьому вказана норма не ставить звільнення з військової служби у залежність від наявності певної групи інвалідності, а передбачає таку можливість в силу того, що один із подружжя є інвалідом, без конкретизації якої саме групи є інвалідність». З метою усунення підстав для такого різноваріативного тлумачення Законом України від 11 квітня 2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» формулювання таких підстав від кореговано й запропоновано у нових редакціях, із розмежуванням підстав, безпосередньо пов'язаних із відносинами за участю подружжя, та відносинами за участю батьків (про що вже зазначалося), із конкретизацією обов'язкових умов для кожної із категорій членів сім'ї.

Разом із тим, не зважаючи на те, що законодавець запропонував оновлений перелік сімейних обставин та інших поважних причин як «крок» реагування на запити часу і виклики правозастосування, в той же час в наявності, на жаль, залишилися «ризиковані» положення («приховані ризики»), які можуть слугувати передумовою для виникнення проблем під час правозастосування. Серед таких, наприклад, можна згадати про: по-перше, підставу,

яка передбачає «... дружина, якщо обоє із подружжя проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років» [1], яка фактично містить «дискримінаційні ризики», оскільки зорієнтована лише на жінок («дружина», «мати») й не корелює із змістом положень сімейного законодавства у частині визнання рівних прав та обов'язків батьків щодо виховання, утримання дітей; по-друге, не менш «проблемною» виглядає і підстава «... перебування на утриманні у військовослужбовця трьох і більше дітей віком до 18 років ...», з огляду на те, що, на жаль, непоодинокими є випадки перебування одного із подружжя, дітей на тимчасово окупованих територіях і підтвердити факт відсутності або ж наявності заборгованості по сплаті аліментів досить складно за таких умов (особливо у випадку домовленості, в т.ч. й усної, про утримання дітей); по-третє, не менш «ризикованими» виглядають підстави, які передбачають в якості обов'язкової умови «... якщо немає інших членів сім'ї, які зобов'язані утримувати, виховувати, здійснювати догляд ...», особливо в умовах міграційних процесів з моменту повномасштабної збройної агресії проти України, результатом яких є виїзд значної кількості осіб (в тому числі й членів сімей різного ступеня спорідненості) за кордон і перебування там впродовж тривалого часу. Така ситуація цілком може слугувати підставою для появи випадків фактичної наявності членів сім'ї, які зобов'язані згідно із законодавством виховувати, утримувати, піклуватися, здійснювати догляд тощо за членом сім'ї, проте перебування їх за кордоном унеможливує практичне виконання ними відповідних обов'язків, й водночас унеможливує звільнення військовослужбовця з військової служби, фактично створюючи «загрози» як для відповідних членів сім'ї, так і для військової служби (з урахуванням того психологічного та морального стану військовослужбовця, в якому він перебуває за таких обставин). По-четверте, не менш «ризикованими» є підстави, які передбачають «... підтвердження відповідного стану здоров'я члена сім'ї ... документом, виданим СМЕК чи ЛКК», без визначення пріоритетності будь-якого із цих документів, що не завжди має місце на практиці, створюючи додаткове «навантаження» як для військовослужбовців, так і для держави. Не варто також забувати і про певну «неузгодженість» відповідних положень Закону із положеннями СК України (наприклад, ст. ст. 75, 202, 203, 204, 205, 206, 266, 267 тощо) у частині визначення кола осіб, зобов'язаних «виховувати», «утримувати» «здійснювати догляд», «піклуватися» тощо, що відіграє роль «перепони» для розгляду справи, негативно впливає як на публічний інтерес, так і на приватний інтерес (військову службу та інтереси військовослужбовця та членів його сім'ї), на забезпечення балансу між ними.

Висновки. Оновлену нормативну модель, яка фіксує перелік сімейних обставин та інших поважних причин як підстав для звільнення з військової служби в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, варто розглядати як таку, що, беззаперечно, є за змістом і за формою досконалішою у порівнянні із попереднім аналогом. Разом із тим, вважати її досконалою, на жаль, неможна, з огляду на ті «ризики», які все ж таки збереглися і які слугують підставами для виникнення проблем у правозастосуванні, негативно впливають як на публічний інтерес (військову службу), так і на приватний інтерес (інтереси військовослужбовців та членів їх сімей) і на забезпечення балансу між ними, що істотно актуалізується в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> Дата. 16.05.2024.
2. Звільнення зі служби та відстрочки: нові правила. URL: https://lb.ua/society/2024/05/30/615952_zvilnennya_zi_sluzhbi_vidstrochki.html Дата. 16.05.2024.
3. Бабенко О. Сімейні обставини для звільнення згідно останніх змін. URL: <https://advokat-narodu.com/blog/voennoe-pravo/simeyni-obstaviny-dlia-zvilnennia-zhidno-ostannikh-zmin> Дата. 16.05.2024.